

A revizionizmus kritériumai

Dr. Mihailo Marković

Kísértet járja be Kelet-Európát és Ázsiát — a revizionizmus kísértete.

A Kommunista Kiáltvány első mondata, ebben a változatban nagyon időszerűen hangzik. Ha folytatjuk a „kommunizmus” szó felcserélését a ma annyira kedvelt „revizionizmus” kifejezéssel, továbbra is olyan formulációkat kapunk, amelyek mintha mai tapasztalatainkat fejeznék ki. Így például nagyon élénk képzettársítást vált ki annak megemlítése, hogy e kísértet ellen hajszára szövetekezett minden hatalom. Vagy pedig amikor Marx az ellenzékiekéről beszél, akik ezt a szemrehányást visszavágják reakciós ellenfeleiknek, de éppen úgy más, haladottabb ellenzékieknek is, képzetelemben rögtön felbukkan egyes lengyel elvtársak képe, akiket némileg azzal gyanúsítanak, hogy revizionisták, és akik a maguk részéről, legalábbis lelkük mélyén, forma szerint dogmatikusoknak, de lényegében revizionistáknak tekintik nagy bírálóikat, közben gondosan igyekeznek minél tisztesebb távolságban maradni tőlünk, javíthatatlan revizionistáktól.

Tehát voltaképpen mit is jelent ez a szó, amely olyan szépen megmagyaráz mindent, és amellyel olyan könnyen értékítéletet lehet mondani minden, a miénktől különböző eszmei nézetről?

Ha komolyan beszélünk, vajmi nehezen vonhatja kétségbe bárki is, hogy „revízió” alatt valamely elmélet megváltoztatását értik általában, és a marxizmusra vonatkoztatva, „a revizionizmus” kifejezés többé-kevésbé sarkalatos eltérést jelent Marx és Engels klasszikus tételaitől.

Nos, vajon azok, akik olyan epésen revizionizmussal vádolnak bennünket, feltételezik-e, hogy soha semmit sem változtattak a marxizmus klasszikusainak tanain? A válasz kétségtelenül az, hogy nem feltételezik. Tudják, hogy Marxnál és Engelsnél nincsen tétel a szocializmus egy országban való győzelmének lehetőségéről, sem lágerelmélet, sem vezető nemzetről szóló tan, sem az a tétel, hogy a szocializmusban a Pártnak kell

közvetlenül irányítania a munkát tudományos téren, a filozófia és a művészetek terén. Éppenúgy tudják azt is, hogy tételük az állam szüntelen erősödésének szükségszerűségéről ellentétben áll Marx és Lenin tanításával az állam elhalásáról, hogy az állami és pártfunkcionáriusok fizetése és az egyszerű munkások keresete közötti óriási különbség ellentétben van Marxnak ebben a kérdésben vallott véleményével stb. Vagyis nem tagadhatják le, hogy hivatalos ideológiájuk sok mindenben különbözik Marxétól, azonban megmagyarázzák, hogy a valóságban minden mozog, változik és fejlődik, és az ilyen változások a marxizmus *továbbfejlesztését*, nem pedig *revízióját* jelentik.

Így eljutunk a lényegbevágó problémához: voltaképpen mi a kritérium annak megítélésében, hogy valamely változtatás a marxista ideológián a marxista ideológia továbbfejlesztése vagy revíziója-e. Hiába is várjuk el bírálóinktól, hogy megmagyarázzák, milyen kritériumot alkalmaznak, mégpedig egyszerű oknál fogva. Valamilyen elvszerű elméleti kritérium helyett egészen pragmatikus mércét használnak: igazi marxizmus ott van, ahol a többség, vagy még pontosabban: ott, ahol a központ, vagy a legpontosabban: ahol a központ napi politikai érdeke. Ezen a módon teljes szubjektivista önkényességet érnek el: az utolsó tizenegy esztendő alatt a központban kétszer döntöttek úgy, hogy marxisták, egyszer, hogy reneगतók és árulók, és végül egyszer, hogy revizionisták vagyunk. Mi pedig nagyjából ugyanazok vagyunk: lassan és folyamatosan haladunk egy és ugyanazon a meghatározott úton.

A kritériumot annak megítélésére, hogy mi revizionizmus és mi a marxizmus továbbfejlesztése, biztosan a marxizmusnak mint tudományos tanak általános jellegében kell keresni.

A marxizmus egyrészt tudományos elmélet a korszerű társadalom fejlődési folyamatairól. Másrészt (ezen a tudományon nyugvó) ideológia anynyiban, hogy egy humanista ideált ír le, hogy bizonyos értékeket állapít meg, amelyeket a korszerű emberiség haladó erőinek a gyakorlatban kell megvalósítaniuk.

Vagyis vannak tudományos és eszmei kritériumok, amelyek alapján meg lehet ítélni, hogy egy nézet a marxizmus továbbfejlődésének vonalán van-e, vagy pedig alapelveinek a revízióját jelenti (a szó becsmérlő értelmében).

Tudományos kritériumokat kell alkalmazni egy marxista elmélet minden olyan tételére, amelyben valamit állítunk a valóságról — a korszerű kapitalizmus alkatáról, az osztályharcról és a nemzetek közötti viszonyról, a munkásmozgalom helyzetéről stb. A tudományos kritériumok voltaképpen az objektív igazság megismerésének kritériumai. Mindenki, aki azt állítja, hogy a korszerű társadalomban léteznek bizonyos tények és törvényszerű irányzatok, szigorú tudományos vizsgálatnak van kitéve: mit jelent pontosan ez az állítás, hogyan lehet ezt elméletileg bebizonyítani (tapasztalati adatok vagy előzetesen leszögezett általános álláspontok alapján), végezetül gyakorlatilag ellenőrizhető-e, helyesnek bizonyulnak-e a belőle származó számítások és gyakorlati tapasztalatok. Az objektív igazság felkutatásának ez a szokásos útja. Ezen az úton viszonylag gyorsan ki lehet deríteni, igaz-e, hogy a legfejlettebb nyugati országokban a magántőkések fokozatosan elvesztik a termelőeszközök igazgatásának funkcióit, erősödik-e vagy lanyhul az állami intervenció gazdasági téren, növekszik-e vagy csökken bizonyos országokban a legvagyonosabb és a legszegényebb társadalmi rétegek egyenlőtlen jövedelmének hányadosa, a szocialista országokban tényleg részt vesz-e a munkásosztály a termelőeszközök igazgatásában és a munkatöbblet elosztásában, az úgynevezett szoci-

alista táborban vannak-e vagy nincsenek olyan irányzatok, hogy egyes országok hegemoniát szerezzenek más országok fölött stb., stb.

A teljes tudományos tárgyilagosság az igazság kiderítésében egészen biztosan csak javára válik a munkásmozgalomnak, mert a *tudományos szocializmus* lényege éppen az, hogy a kapitalista társadalom átalakítását a társadalmi fejlődés törvényszerű irányzatairól való *igazság* ismerete alapján kell végrehajtani. Vagyis minden tudományos igazság kétségtelenül további lépés a marxizmus fejlődésében, mert kiküszöböl valamilyen létező vagy lehetséges tévedést, mert a valóság pontosabb tükörképévé teszi, mert a gyakorlatban hatékonyabbá teszi a marxizmust. Csak az az állítólagos marxista berzenkedik, mihelyt valami újat hall, akinek mentalitása olyan, mint az áldozópapé vagy a vallás őréé, tekintet nélkül arra, hogy ez az új — igazság-e vagy tévedés. Mert gondolkodókészüléke olyan, hogy minden, ami új, szerinte vagy valamilyen vetélkedő vallás megteremtésével fenyeget, vagy a legjobb esetben is olyan változásokat okozhat, amelyek csorbát ejtenek csalhatatlan mindentudásának dicsfényén. Viszont tudjuk, hogy Marx még életében elzárkózott ilyen híveitől. Ő és Engels hangsúlyozták, hogy a természettudományok és a társadalmi gyakorlat fejlődésében megtett minden lépéssel tanításuknak új formát kell nyernie. Ha az új tudományos igazságok ilyen integrálását akarják revizionizmusnak nevezni — akkor az ilyen „revizionizmus” kétségtelenül haladó. Ha viszont a revizionizmusnak kizárólag negatív, emocionálisan visszautasító jelentést akarnak adni, akkor az ilyen korrekció biztosan nem revizionizmus.

Ideológiai kritériumokat kell alkalmazni minden olyan tételre, amely a jövőendő marxista vízióját írja le, amely nem a létező valóságról szól, hanem arról a valóságról, amelyet akciójukkal még fel kell építeniök az embereknek. Egy igazán haladó ideológia eszmei és tudományos elemei között természetesen nem lehetnek engesztelhetetlen ellentétek. A sikeres gyakorlati akció programjának a valóság pontos elemzésén kell nyugodnia. Csak az az eszmény valósítható meg, amelyet a társadalmi haladás tényleges irányzatai tesznek lehetővé. A tudomány megadja a tényleges helyzet elemzését, megállapítja a továbbhaladás törvényeit, és számításba veszi lehetséges irányait. A tudomány, különösen a társadalmi jelenségek területén, ahol számtalan törvényszerű irányzat kereszteződik és kölcsönösen semlegesíti egymást, nem képes megítélni, hogyan fog a társadalom *elkerülhetetlenül* tovább fejlődni. Végeredményben a történelmet emberek csinálják. Azonban jelentős, hogy sok komolyabb tudós, szociológus és közgazdász, még nem marxista is megállapítja, hogy a szocializmus ma reális lehetőség. Azokkal az elemeivel, amelyeknél fogva nemcsak tudomány, hanem ideológia is, a marxizmus a legszélesebb dolgozó tömegeket mozgósítja ennek a lehetőségnek a megvalósítására. És most eljutunk ahhoz, ami a marxista ideológiában a leglényegesebb: Marxnak még a Kommunista Kiáltvány előtti műveiben kifejtett alapvető koncepciója szerint a szocializmus nem állig felfegyverzett szegény aszkéták társadalma. A szocializmus nem örökös versengés, hogy valakit utolérjenek vagy túlszárnyaljanak, hogy több acélt vagy tojást vagy bombát termeljenek, mint valami mást. A szocializmus biztosan nem katonai kommuna, az írók testi munkája, fele pénzben, fele természetben való fizetés. Az ember jelentősége teljes eltűnésének eszméje igen szépen egyezik Konfuciusz tanításával (ezt jól figyelembe kell venni, amikor a mai kínai szocializmusról elmélkedünk), de idegen Marxtól. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a Kommunista Kiáltvány utolsó mondatában olyan társadalomnak írja le a kommunizmust, amelyben „minden egyes ember szabad fejlődése az összesség szabad fejlődésének feltétele”.

Ebben van a marxizmus eszmei lényege: a korszerű társadalom haladó erői forradalmi harcának végső célja egy mélyen humanista eszmény meg-

valósítása. A szocializmus olyan társadalom, amelyben a termelőeszközök igazán társadalmi tulajdonban lesznek, amelyben maguk a termelők részt vesznek a munkatöbblet elosztásában, amelyben többé nem lesz kizsákmányolás, sem osztálykülönbség. És végül, ami a legfontosabb, a szocializmus humánus viszony az emberek között, az ember gondoskodása az egész közösségről, de a közösség gondoskodása is minden emberről, teljes alkotóerejének szabad kibontakoztatásáról.

Marx ilyen felfogása a korszerű munkásmozgalom céljairól az az ideológiai kritérium, amely szerint kell felmérni, hogy valamelyik forradalmi párt gyakorlata ortodox-e vagy revizionista, vagy a marxizmus továbbfejlődésének vonalán halad.

Komoly vita és értékelés helyett, bizonyos elvszerű elméleti kritériumok alapján, ma a kereszténység első időszakának gyakorlatához némileg hasonló gyakorlat honosodott meg a nemzetközi munkásmozgalomban: a pátriárkák egyetemes zsinatot hívnak össze, a zsinatok dogmákat hoznak, kiátkozzák az eretnekeket. Még csak a máglyák hiányoznak...

Megjelent a Borba 1959. november 29-i számában.